

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-7>

УДК 330.3+334+338.2+339.9

ПОВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ПОТЕНЦІАЛ ТА СТРАТЕГІЯ ПЕРЕТВОРЕНЬ

POST-WAR RECONSTRUCTION UKRAINE: POTENTIAL AND STRATEGY OF TRANSFORMATION

Охріменко Оксана Онуфрїївна

доктор економічних наук, професор,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7361-3340>

Попов Роман Олексійович

студент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2812-6620>

Okhrimenko Oksana, Popov Roman

National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Після закінчення військових конфліктів країна стикається з масовими руйнуваннями інфраструктури та занепадом економіки. Питання відновлення держави у таких умовах завжди було актуальним. Метою статті є оцінка завданих війною вражень інфраструктури; формування пріоритетних стратегій для відновлення економіки України; узагальнення досвіду інших держав. Методи дослідження спираються на аналіз відкритих даних, їх обробку та використання, а також на методи систематизації та системно-структурного аналізу, що дозволить сформулювати отримані дані в уніфіковану форматі за для спрощення їх сприйняття. Важливими елементами відновлення країни є залучення іноземного фінансування у різних форматах; економічні реформи; сприяння відновлення роботи приватного бізнесу. Стаття має практичну цінність як рекомендаційний матеріал, який акумулює у собі теоретичний і практичний досвід з відновлення економіки держави.

Ключові слова: бюджет, післявоєнна відбудова, фінансова підтримка, розвиток, економічні реформи.

History knows many local military conflicts and large-scale wars in many parts of the world. They are united by large-scale destruction of residential, critical and industrial infrastructure, which primarily affects the economic component of the countries where military operations took place. Restoration of the state after such undoubtedly crisis events is a difficult task even for the most qualified politicians and economists. Many experienced scientists have paid attention to this issue, but it is clear that each country, depending on many factors, must choose its own path to recovery, relevant only for it. That is why the topic of restoring the state, its infrastructure and economy does not lose its relevance even in the modern era. The purpose of the article is to assess the damage caused by military actions to the physical infrastructure; unification and generalization of the experience of other states with the formulation of potential formats of assistance; consideration, analysis, search and formation of priority directions and strategies for the restoration of the Ukrainian economy in the conditions of post-war reconstruction, which are partially based on the experience of other countries, but take into account the peculiarities of the political and economic culture of Ukraine. The research methods are based on the analysis of open data, their processing and use, as well as on the methods of systematization and system-structural analysis, which will allow to formulate the obtained data in a unified format to simplify their perception. It was found that the obligatory elements of the country's recovery after the end of hostilities on its territory are the attraction of foreign financing in the form of loans, tranches, charitable foundations, reparations from the aggressor state; economic reforms aimed at a complete restructuring of the economic component towards liberalization and reduction of pressure from the state; promotion of the speedy restoration of private business as the main source of revenues to the state budget, as well as the creator of a large number of jobs. The article has practical value as a recommendation material, which accumulates theoretical and practical experience in restoring the economy of the state, which has experienced significant infrastructural destruction on its territory, which led to economic decline and require reliable solutions to solve problems in the short and long term.

Keywords: budget, post-war reconstruction, financial support, development, economic reforms.

Постановка проблеми. Військова агресія Росії в Україні звела нанівець плани розвитку країни, відкинувши її на десятки років назад. Катастрофічні збитки, завдані виробничому, житловому секторам та інфраструктурі обчислюються у мільярди доларів США, а війна все триває, завдаючи нових втрат. Історія знає немало прикладів відновлення та розвитку країн у повоєнний період. Успішність такої відбудови залежить від ряду факторів, проте без міжнародної допомоги та підтримки не обійтись. Якщо обмежувати інвестиційні ресурси України виключно державним бюджетом, то на таку відбудову знадобиться 50–70 років. Інтегрованість України у міжнародні зв'язки та вагомий економічний потенціал можуть стати рушійною силою післявоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми повоєнного відновлення національних економік не є новими у науковому просторі. Ще у 1815 р. Давид Рікардо досліджував тему післявоєнного економічного відновлення та розглядав такі питання, як переорієнтація потоків капіталу на мирну діяльність [1]. Джон Стюарт Мілль у 1848 р. досліджував питання відновлення людського потенціалу (після стихійних лих, які теж мають катастрофічний характер) [2]. Відбудова із залученням ряду країн, була здійснена Лігою Націй в Австрії після Першої світової війни та передбачала призупинення виплати репарацій, початок економічних реформ і призначення верховного комісара з економіки країни. Аналогічна відбудова була проведена в Угорщині [3].

Оскільки наймасштабнішою програмою відбудови після Другої світової війни вважається діяльність Адміністрації допомоги та відновлення ООН для Європи та Китаю (1943–1946), позики Міжнародного банку реконструкції та розвитку Європі, План Маршалла для Західної Європи (1948–1951) та економічна допомога Японії, то ряд дослідників приділяють увагу цьому досвіду [4–5].

Дослідженню впливу російсько-української війни на розвиток світової економіки присвячена праця авторського колективу [6]. Автори зазначають що глобальний соціально-економічний розвиток залежатиме від найбільш значущих факторів: наявності енергоносіїв, продовольства та логістичної системи, нестачі професійних кадрів у високотехнологічних галузях тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У наявних дослідженнях часто здійснюється порівняння та навіть

орієнтація на досвід повоєнної відбудови Радянського Союзу, Західної Європи, країн Близького Сходу та Південної Азії, проте глобальний проект післявоєнної відбудови та розвитку України являтиме унікальний сценарій, що базуватиметься з одного боку, на вагомих довоєнних досягненнях у питаннях становлення ринкової економіки, розбудови демократії та верховенства права, виконання умов вступу у ЄС, а з іншого – на катастрофічних збитках, які вимагатимуть у багатьох сферах відбудови з нуля. Разом з тим, наявність висококваліфікованої робочої сили, експортоорієнтована економіка, яка гарантує у тому числі глобальну продовольчу безпеку, дозволяє формулювати цілі високого порядку, спрямовані на сталий розвиток.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета цієї статті – провести моніторинг наявних інвестиційних джерел та механізмів післявоєнної відбудови України для виявлення потенціалу відбудови та відповідності його програмним цілям стратегії відновлення економіки України.

Виклад основного матеріалу. Попередні підрахунки збитків свідчать про їх катастрофічний характер. За даними Київської школи економіки збитки, завдані інфраструктурі та житловим будинкам за даними на 1 вересня 2022 р. склали 127 млрд дол. США (табл. 1). Якщо сюди додати підприємства всіх галузей економіки, мости, дороги, транспортні засоби, то втрати складуть порядку 600–650 млрд дол. США або 325–330% ВВП України, створеного у 2021 р. [7]. За даними уряду, план відновлення України попередньо оцінюється у 750 млрд доларів США.

Оскільки Україна має значно пошкоджену житлові будівлі та критичну інфраструктуру, то наразі для відновлення передбачено два послідовно-паралельні етапи: відбудову та модернізацію. В цілому ж процес відбудови та відновлення України розглядається як: екстрена допомога для вирішення нагальних потреб; вагомі плани з відновлення та удосконалення ураженої критичної інфраструктури; фундаментальні напрацювання для інтеграції України в ЄС та НАТО.

Як свідчать дані, приведені у табл. 1, майже 40% втрат приходить на житловий сектор. Тому і тимчасове житло для внутрішньо переміщених осіб і будівництво постійного житла, а разом з ним і найважливішої соціальної інфраструктури – це завдання, що не допускає відкладення з його реалізацією. У цьому контексті варто відзначити поступове набли-

Таблиця 1

**Загальна оцінка прямих втрат інфраструктури у грошовому вимірі
станом на 1 вересня 2022 року**

Тип майна	Оцінка прямих втрат, \$ млрд	Частка прямих втрат за типом майна, % від загальної суми
Житлові будівлі	50,5	39,7%
Інфраструктура	35,3	27,8%
Активи підприємств, промисловість	9,9	7,8%
Освіта	7,0	5,5%
АПК та зем ресурси	6,6	5,2%
Енергетика	3,6	2,8%
Транспортні засоби	2,7	2,1%
...
Всього	127,0	100

Джерело: КШЕ [7]

ження України до інституційних стандартів ЄС у сфері стратегічного планування просторового розвитку. Наприклад, нашій державі слід більш активно застосовувати поширену в ЄС практику поєднання стратегій розвитку регіонів з транскордонними й секторальними стратегіями. До того ж кожна з таких стратегій має спиратися на відповідне бюджетне фінансування та співфінансування за різними міжнародними та європейськими програмами, доступ до яких поступово покращуватиметься після отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС [8].

Ще більш грандіозні звершення будуть реалізовуватися по закінченні військових дій. На думку Ціфакіс Н. постконфліктна реконструкція – це складний, цілісний і багатовимірний процес, який охоплює військовий (відновлення законності та порядку), політичної (державне управління), економічний (відновлення та розвиток) та соціальний (справедливість та примирення) напрями. При цьому економічний вимір постконфліктної реконструкції зазвичай включає такі завдання, як розподіл гуманітарної допомоги, відновлення фізичної інфраструктури та об'єктів, відновлення соціальних послуг, створення відповідних умов для розвитку приватного сектору та здійснення важливих структурних реформ для макроекономічної стабільності та стійкого зростання [9].

Програма відновлення України, презентована у липні 2022 р. у Лугано, передбачає залучення на відбудову та розвиток у наступні десять років понад 750 млрд дол. (сума може бути скоригована з врахуванням масштабів ескалації). Як зазначив Лаллі М. А., відбудова

України має екзистенційні, довгострокові наслідки для української держави, Європи та демократичного врядування всюди [10].

Коаліція відновлення України поєднає країни-партнери та бізнесові структури різних країн. 5 липня 2022 р. представники понад 40 країн світу і близько 20 міжнародних організацій за результатами Міжнародної конференції, яка стартовим пунктом міжнародних зусиль з відновлення України, схвалили Декларацію Лугано і пообіцяли надання скоординованої політичної, фінансової та технічної підтримки з цією метою. «Принципи Лугано», схвалені на конференції, передбачають:

- **Партнерство** – процес відновлення очолюється та здійснюється під керівництвом України та проводиться у партнерстві з її міжнародними партнерами.

- **Спрямованість на реформи** – процес відновлення повинен сприяти прискоренню, поглибленню, розширенню та досягненню зусиль України щодо впровадження реформ і їх стійкості відповідно до європейського шляху України.

- **Прозорість, підзвітність і верховенство права** – процес відновлення має бути прозорим і підзвітним українському народу. Усі види фінансування відновлення мають бути справедливими та прозорими.

- **Демократична участь** – процес відновлення має бути цілісним зусиллям всього суспільства, спрямованим на демократичну участь населення, місцеве самоврядування та ефективну децентралізацію.

- **Залучення багатьох стейкхолдерів** – процес відновлення має сприяти співпраці

між національними та міжнародними учасниками, включно з приватним сектором, громадянським суспільством, науковими колами та місцевими органами влади.

– **Гендерна рівність та інклюзія** – процес відновлення має бути інклюзивним та забезпечувати гендерну рівність та повагу до прав людини, включаючи її економічні, соціальні та культурні права.

– **Сталий розвиток** – процес відновлення має забезпечити сталу перебудову України, яка узгоджується з Порядком денним сталого розвитку до 2030 року та Паризькою угодою [11].

Якщо брати до уваги перелік країн, які пережили військові дії на своїй території, та оцінити їхній досвід по виходу із періоду економічної та соціальної рецесії, можна виділити три узагальнені фактори, які сприяли відбудові цих країн: фінансова підтримка в умовах значних руйнувань; економічні реформи; відновлення роботи приватного бізнесу, який має працювати в конкурентних умовах [12].

Відповідно до Плану Маршалла 13,3 млрд дол. США було спрямовано до країн Західної Європи з метою збільшення виробництва, розширення зовнішньої торгівлі, посилення внутрішньої фінансової стабільності, розвиток європейського економічного співробітництва. За формою фінансування дана програма передбачала гранти на товари та послуги, та технічну допомогу, спрямовану на структурну перебудову. Результатами програми стали зменшення рівня інфляції, безробіття та бюджетного дефіциту, зростання ВВП держав-реципієнтів на 35%, та внутрішньоевропейської торгівлі на 80% [13, с. 55].

Формат допомоги у повоєнній відбудові залежить рівня ушкоджень (повне чи часткове, втрата робочих місць, здоров'я, забруднення довкілля), напрямів відновлення: промисловість, інфраструктура, соціальні об'єкти, житло, екосистеми, оборонний сектор тощо. Вагомий вплив на стратегію відновлення здійснюють цілі політики відновлення: енергоефективність, екологічність, виправлення соціальних дисбалансів, спричинених війною; розвиток стратегічних секторів, що відновлять довгострокову економічну базу країни тощо. Окремого розгляду потребує ресурсна база відбудови.

Таким чином потенційними джерелами післявоєнної відбудови України є: урядова допомога у формі грантів, кредитних ліній, які можуть адмініструватися профільними агенціями USAID (США), SIDA (Швеція); між-

народні фінансові інститути – Світовий банк (СБ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) тощо; приватні інвестиції; репарації. Відпрацьовується механізм репарацій на основі Міжнародної угоди про репарації (IAR), положення якої передбачають згоду держав-підписантів на виявлення, заморожування, та конфіскацію російських активів з подальшою передачею до компенсаційного фонду. Резолюція ГА ООН L.6/2022 «Сприяння виправленню та відшкодуванню за агресію проти України» була схвалена та рекомендувала створення державами-членами спільно з Україною окремого механізму відшкодування на базі реєстру збитків, який зараз наповнюється даними.

Вже зараз Україна відчуває бюджетну підтримку з боку різних країн. Дані за 9 місяців 2022 р. показують що надходження коштів іноземних партнерів у державний бюджет України відбувається окремими траншами. При цьому розмір надходжень зростає. В номінальному гривневому вираженні вливання іззовні забезпечили майже 60% потреб бюджету. Іншим джерелом надходження до бюджету є ОВДП – близько 30% і майже 15% – продаж державних облігацій іншим покупцям.

Основними донорами державного бюджету України виступають США та ЄС [17]. Тільки протягом вересня 2022 р. Україна отримала від США 1,5 млрд дол. грантової допомоги та ще 500 млн євро грантової допомоги від ЄС. Ще 500 млн євро надійшло від Європейського Інвестиційного Банку (ЄІБ), які були спрямовані на підтримку Укрзалізниці та Укравтодору, а отже не ввійшли до складу фінансування державного бюджету.

У перші половині жовтня 2022 р. Україна отримала 3,3 млрд дол. іноземних кредитів – 2 млрд євро від ЄС та 1,3 млрд дол. від МВФ та другий пакет кредиту від ЄІБ у розмірі 550 млн євро, який спрямовано на підтримку критичної інфраструктури. Загалом, обсяг надходжень у жовтні сягає близько 4,8 млрд дол.

Як зазначає Койн К. успішна постконфліктна реконструкція характеризується самодостатнім ліберальним політичним, економічним і соціальним порядком, який не покладається на зовнішню підтримку. Масштаби реконструйованих порядків обмежені їх фундаментальними інституційними передумовами – спільна ідеологія та етика прав приватної власності, відданість ринкам і верховенству права [2, с. 42]. За тридцять років незалежності в

Таблиця 2

Форми допомоги

Напрямок	Політика	Механізм	Джерела
Допомога бюджетам країн, що зруйновані війною	Термінового та ефективного вирішення боргових проблем	Моніторингу використання бюджетного фінансування	Позики: програмні, проекти, бюджетної підтримки; іноземні гранти
Небюджетна підтримка (інше):			
Безпосереднє спрямування допомоги в постраждалі регіони	Термінового забезпечення притулком, предметами першої необхідності, медичною, грошовою допомогою	Координації каналів допомоги для уникнення дублювання, державно-приватне партнерство;	Кошти міжнародних організацій, іноземних урядів, пожертвування, репарації
Спільні проекти з урядами, в тому числі інвестиційні, державно-приватне партнерство	Сприяння політичному діалогу між зацікавленими сторонами щодо порядку денного розвитку країни	Партнерська співпраця на основі офіційних домовленостей, угод (у т. ч. про розподіл витрат), платформ тощо	Кошти неурядових організацій, приватних компаній, репарації
Мультидонорський трастовий фонд	Об'єднання ресурсів різних партнерів за єдиним набором узгоджених умов, цілей, завдань	Управління коштами довіреною особою з наглядом та контролем відповідних структур	Технічна допомога та фінансування невідкладних потреб з боку партнерських організацій
Гуманітарна допомога	Термінового життєзабезпечення жертв військових конфліктів чи стихійного лиха	Двостороннє чи багатостороннє міжнародне партнерство з розподілом через національний уряд, місцеву владу, НГО, приватний сектор, наукові установи	Матеріальні ресурси партнерських організацій
Пожертвування	Стабілізації нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена надзвичайними ситуаціями	Настанови щодо приймання та обробки, обліку, звітності, аудит пожертв; Фонди Корпоративної соціальної відповідальності	Добровільні пожертвування фізичних та юридичних осіб, благодійних організацій та об'єднань громадян
Гранти	Реалізації проектів, благодійних програм, навчання, досліджень, інших суспільно корисних цілей	План цільового фінансування проектів грантозаявників на конкурсній основі.	Профільні фонди
Технічна допомога, програми розвитку людського капіталу	Сприяння економічним та соціальним перетворенням.	Залучення майна, робіт та послуг, фінансових ресурсів тощо для забезпечення виконання завдань проектів	фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі

Джерело: доопрацьовано авторами на основі [14]

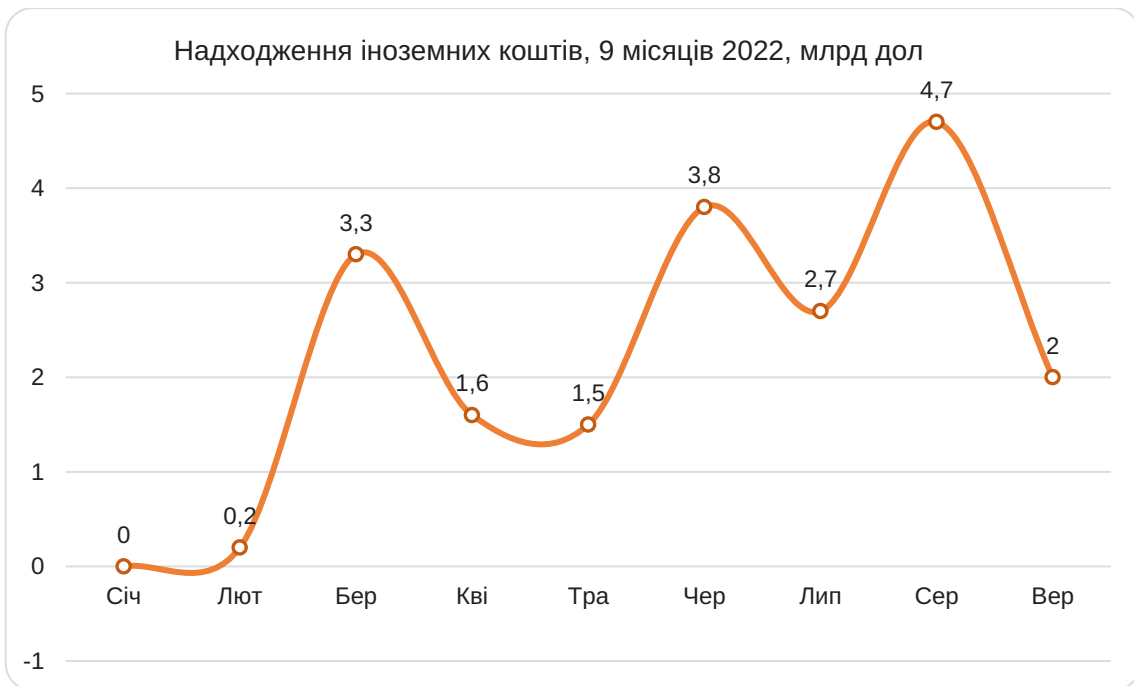

Рис. 1. Додаткове фінансування державного бюджету України
Джерело: Міністерство фінансів, НБУ, ЦЕС [18]

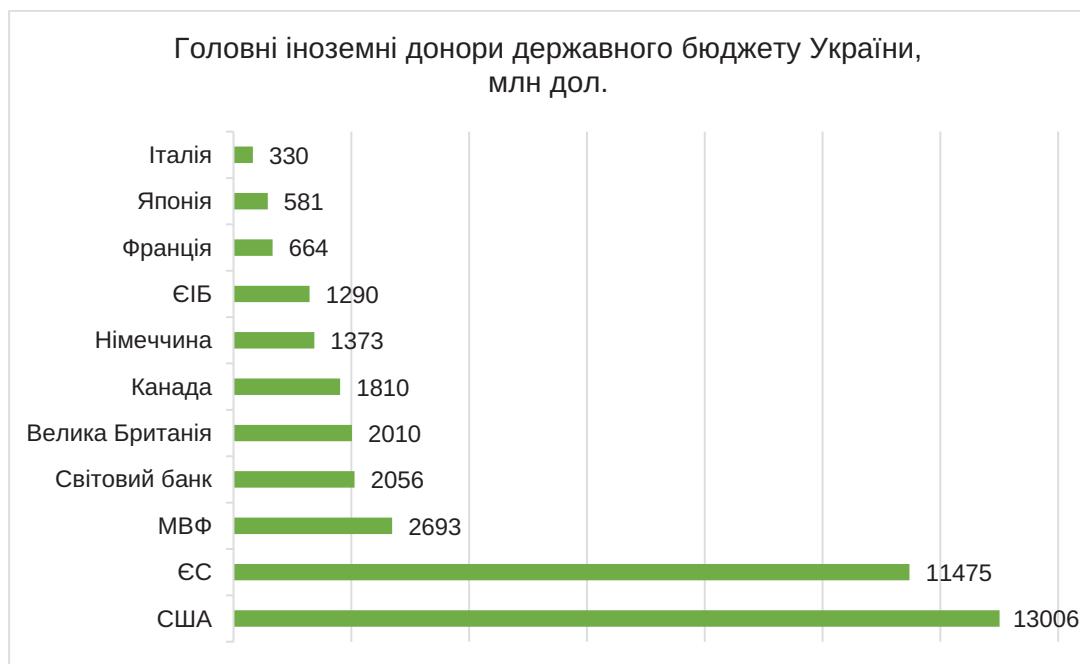

Рис. 2. Донори державного бюджету України
Джерело: Міністерство фінансів, Кільський інститут світової економіки, ЦЕС [18]

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Україні зроблено чимало у царині формування приватної власності, розбудови ринкової економіки. У звіті Європейської рахункової палати про корупцію в Україні за 2021 р. зазначається певний прогрес. Разом з тим, перед країною стоїть чимало викликів, на яких

наголошує Антикорупційна стратегія України, прийнята в червні 2022 року: удосконалення функціонування митного та податкового адміністрування, правоохоронних органів та правосуддя; регулювання будівництва та землеустрою. На жаль ці сфери мають високий рівень

корумпованості. Попереду велика робота з повернення довіри іноземних інвесторів.

Відновлення та розвиток України базуватиметься на гіпотетичній можливості повної інтеграції в ЄС у якості повноправного члена та посилення зв'язків з країнами групи G7, які не тільки слугують взірцем для налаштування передових процесів відновлення, але і можуть стати потужними донорами проєктів відбудови. Стратегічними векторами мають стати цифровізація та зелений курс, спрямований на декарбонізацію економіки та попередження негативних кліматичних змін [15].

Плануються кардинальні зміни у структурі економіки шляхом розробки та виробництва та експорту високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю та її експорту. Основи цьому тренду були закладені у попередні періоди відповідно до Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період

до 2030 року [16]. Проміжкові результати імплементації даної стратегії за даними 2021 р. свідчать, за пріоритетними напрямками виконувалося 5807 НТП (89,4% від загальної кількості НТП, що виконувалися у звітному році за рахунок загального фонду державного бюджету), створено 12389 одиниць НТП (89,2% від загальної кількості створеної НТП), впроваджено – 50,2% (6222 одиниці НТП). Найбільшу кількість НТП – 6755 одиниць (54,5% від загальної кількості створеної НТП за пріоритетними напрямками) створено за пріоритетним напрямом «Фундаментальні наукові дослідження», з них впроваджено – 3040 одиниць (45,0%). За цим напрямом створено найбільше таких видів НТП, як «Сорти рослин та породи тварин» (97,2% від загальної кількості НТП даного виду), «Матеріали» (58,3%), «Методи, теорії» (51,5%), «Види виробів» (47,8 %) [17, с. 41–42].

Рис. 3. Візія відновлення України: «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій»

Джерело: Національна Рада Відновлення

До процесу інноваційної відбудови України долучаються провідні університети. Так Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» пропонує вибудувати інноваційну компоненту платформи повоєнної трансформації України на базі екосистеми «Sikorsky Challenge Ukraine», основою якої є інноваційна екосистема університету, що стала вже національною і міжнародною мережею. Ще у довоєнний період інноваційна екосистема КПІ об'єднувала 25 стартап-шкіл у 20 регіонах України, навколо яких виникли інноваційні кластери, які об'єднують високотехнологічні компанії, банки, фонди, органи місцевої влади. Три представництва «Sikorsky Challenge Ukraine» відкрито у США, два – в Ізраїлі, два – в Азербайджані, два – в Китаї та одне у Польщі. За час діяльності університетської екосистеми до її складу увійшло 110 високотехнологічних компаній. 20 з них – зі США, 20 – з Європи, решта з України та інших країн світу [19].

Крім залучення класичних джерел інвестиційних ресурсів для відбудови у розрізі відомих міжнародних організацій та інститутів, передбачається створення національного структурного фонду відбудови країни, який має акумулювати ресурси, визначати пріоритетні напрями їх використання та здійснювати моніторинг такого використання.

Висновки. Правова та інституційна підготовка повоєнної відбудови України розпочалася майже одночасно з військовою агресією і на разі досягла завершених обрисів. На

відміну від аналогічних проєктів післявоєнної відбудови, Україна має накопичений досвід проведення реформ для активізації інвестиційних процесів, зокрема у такі стратегічні галузі як альтернативна енергетика, аграрний сектор, перероблювання, інформаційно-комунікаційні технології тощо. Навіть в умовах воєнного стану за даними НБУ, за 9 місяців 2022 року ІТ-сектор забезпечив \$ 5,5 млрд експортного виторгу при збільшенні експорту на 13%. Ще одна стратегічна бюджетоутворювальна галузь України – аграрно-промисловий комплекс, всупереч активним бойовим операціям та логістичні проблеми зміг вийти майже на довоєнні показники експорту зерна.

Відбудова економіки за міжнародної підтримки уможливить модернізацію виробничого потенціалу та здійснити кардинальну структурну перебудову галузей економіки шляхом нарощування виробництва інноваційних товарів та послуг з високою доданою вартістю із залученням українських виробників до глобальних ланцюгів постачань.

Забезпечення достатнього фінансування для реалізації проєктів та дотримання правил прозорості, підзвітності, ефективності та протидії корупційним ризикам післявоєнної відбудови України дозволить відтворити новітню економіку на інноваційній основі протягом 10–12 років. Диверсифіковані інвестиційні джерела відбудови та консультації досвічених іноземних партнерів дозволять пройти шлях структурної трансформації та розвитку людського капіталу на основі принципів людиноцентричності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Coulomb, Fanny. *Economic Theories of Peace and War*. London: Routledge, 2004. 316 p.
2. Coyne, Christopher J. The Institutional Prerequisites for Post-Conflict Reconstruction. *The Review of Austrian Economics* 18, 2005, № 3-4: 325 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/5156584_The_Institutional_Prerequisites_for_Post-Conflict_Reconstruction (дата звернення: 06.11.2022).
3. Williams, Andrew J. 'Reconstruction' before the Marshall Plan. *Review of International Studies* 31, 2005, № 3, 546 p.
4. Піддоришева І. Післявоєнне відновлення Європи: досвід та уроки для України. *Журнал європейської економіки*. 2022. Т. 21, № 2 (81). С. 190–207.
5. Collier P., Hoeffler A. Aid, Policy, and Growth in Post-Conflict Societies. The World Bank Development Research Group. 2002. 24 p.
6. Irtysheva I., Kramarenko I., Sirenko I. The economy of war and postwar economic development: world and ukrainian realities. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 8. No. 2, 2022. P. 78–82. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-2-78-82>.
7. Київська школа економіки. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.pdf (дата звернення: 8.11.2022).
8. Софій О. Стратегія «Європа-2020»: у центрі – людина. *Європейський діалог*. URL: <http://dialog.lviv.ua/strategiya-yevropa-2020-u-tsentrilyudina> (дата звернення: 10.11.2022).

9. Tzifakis N. Post-Conflict Economic Reconstruction Princeton University Encyclopedia Princetoniensis. URL: <https://pesd.princeton.edu/node/586> (дата звернення: 9.11.2022).
10. Lally M.A. Ukraine Reconstruction: Priorities, Institutions, and the Private Sector. American Foreign Service Association. URL: <https://afsa.org/ukraine-reconstruction-priorities-institutions-and-private-sector> (дата звернення: 9.11.2022).
11. Підсумковий документ Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC 2022) «Декларація Луганю» Луганю. 4–5 липня 2022 року. URL: <https://ua.urc2022.com/materiali-konferenciyi> (дата звернення: 10.11.2022).
12. Дяченко С., Булана О. Як нам відбудувати Україну. Успішні світові кейси повоєнного відновлення. Ukrinform. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3493522-ak-nam-vidbuduvati-ukrainu-uspisni-svitovi-kejsi-povoennogo-vidnovlenna.html> (дата звернення: 10.11.2022).
13. Lewarne, S., Snelbecker, D., 'Economic Governance in War Torn Economies: Lessons Learned from the Marshall Plan to the Reconstruction of Iraq', Long Report Prepared for USAID, The Services Group, Inc., Arlington 2004, 133 p.
14. Самоходський І. Аналіз міжнародного досвіду та найкращих практик щодо прозорої та підзвітної відбудови. USAID, 2022.
15. Ukraine Reform Conference. Проект Плану відновлення України. URL: <https://ua.urc2022.com/plan-vidnovlennya-ukraini> (дата звернення: 11.11.2022).
16. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#n12> (дата звернення: 11.11.2022).
17. Писаренко Т. В., Куранда Т. К. та ін. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати у 2021 р.: аналітична довідка. Київ : УкрІНТЕІ, 2022. 53 с.
18. Вишлінський Г., Репко М. та ін. Економіка України під час війни: звіт за жовтень 2022. Центр економічної стратегії, German Economic Team, 22 с.
19. Остролуцька Л. Інноваційна трансформація України – інвестиція у стабільність Європи. URL: <http://svit.kpi.ua/2022/11/04/> (дата звернення: 21.11.2022).

REFERENCES:

1. Coulomb, Fanny (2004). *Economic Theories of Peace and War*. London: Routledge.
2. Coyne, Christopher J. (2005). The Institutional Prerequisites for Post-Conflict Reconstruction. *The Review of Austrian Economics* 18. no. 3-4: 325–42. Available at: https://www.researchgate.net/publication/5156584_The_Institutional_Prerequisites_for_Post-Conflict_Reconstruction.
3. Williams, Andrew J. (2005). 'Reconstruction' before the Marshall Plan. *Review of International Studies* 31. no. 3: 541–58.
4. Pidorycheva I. (2022). Pisliavoienne vidnovlennia Yevropy: dosvid ta uroky dlia Ukrainy. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*. T. 21, № 2 (81). P. 190–207. [in Ukrainian].
5. Collier P., Hoeffler A. (2002). Aid, Policy, and Growth in Post-Conflict Societies. The World Bank Development Research Group. 24 p.
6. Irtyshcheva I., Kramarenko I., Sirenko I. (2022). The economy of war and postwar economic development: world and ukrainian realities. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8 No. 2. P. 78–82. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-2-78-82>.
7. Kyivska shkola ekonomiky (2022). Zvit pro priami zbytky infrastruktury vid ruinuvan vnaslidok viiskovoi ahresii rosii proty Ukrainy stanom na 1 veresnia 2022 roku. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.pdf [in Ukrainian].
8. Sofii O. (2019) (Stratehiia «levropa-2020»: u tsentri – liudyna. Yevropeyskyi dialoh. Available at: <http://dialog.lviv.ua/strategiya-yevropa-2020-u-tsentriyudina>.
9. Tzifakis N. Post-Conflict Economic Reconstruction Princeton University Encyclopedia Princetoniensis. Available at: <https://pesd.princeton.edu/node/586>.
10. Lally M.A. Ukraine Reconstruction: Priorities, Institutions, and the Private Sector. American Foreign Service Association. Available at: <https://afsa.org/ukraine-reconstruction-priorities-institutions-and-private-sector>.
11. Pidsumkovyi dokument Mizhnarodnoi konferentsii z pytan vidnovlennia Ukrainy (URC 2022) «Deklaratsiia Luhano» Luhano. 4–5 lypnia 2022 roku. Available at: <https://ua.urc2022.com/materiali-konferenciyi> [in Ukrainian].
12. Diachenko S., Bulana O. (2022). Yak nam vidbuduvaty Ukrainu. Uspishni svitovi keisy povoiennoho vidnovlennia. Ukrinform. Available at: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3493522-ak-nam-vidbuduvati-ukrainu-uspisni-svitovi-kejsi-povoennogo-vidnovlenna.html> [in Ukrainian].

13. Lewarne, S., Snelbecker, D. (2004). 'Economic Governance in War Torn Economies: Lessons Learned from the Marshall Plan to the Reconstruction of Iraq', Long Report Prepared for USAID, The Services Group, Inc., Arlington, 133 p.
14. Samokhodskyi I. (2022). Analiz mizhnarodnoho dosvidu ta naikrashchykh praktyk shchodo prozoroї ta pidzvitnoi vidbudovy. USAID [in Ukrainian].
15. Ukraine Reform Conference. Proiekt Planu vidnovlennia Ukrainy. Available at: <https://ua.urc2022.com/plan-vidnovlennya-ukrayini> [in Ukrainian].
16. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoї diialnosti na period do 2030 roku, Skhvaleno rozporiadzheniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 lypnia 2019. № 526-p. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#n12> [in Ukrainian].
17. Pysarenko T. V., Kuranda T. K. ta in. (2022) Realizatsiia priorytetnykh napriamiv rozvytku nauky i tekhniky ta otrymani rezultaty u 2021 r.: analychna dovidka. Kyiv: UkrINTEI, 53 p. [in Ukrainian].
18. Vyshlinskyi H., Repko M. et al. (2022) Tsentri ekonomichnoi stratehii. German Economic Team. Ekonomika Ukrainy pid chas viiny: zvit za zhovten 2022 [in Ukrainian].
19. Ostrolutska L. (2022) Innovatsiina transformatsiia Ukrainy – investytsiia u stabilnist Yevropy. Available at: <http://svit.kpi.ua/2022/11/04> [in Ukrainian].